

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
ΡΕΘΥΜΝΟ 2005**

**Πρότυπα Ενδοοικογενειακών Σχέσεων μεταξύ
Τριών Γενεών
Αυτοαναφορές Ελλήνων Ενηλίκων Ατόμων
2ης Γενιάς και η Σχέση τους με τη Λειτουργικότητα
της Πυρηνικής τους Οικογένειας**

*Καραγιάννη Ευστρατία¹, Χατήρα Καλλιόπη¹
και Σίμος Παναγιώτης¹*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθεί, στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας και πάνω στη βάση της Διαγενεακής Συστημικής Προσέγγισης, εάν και πώς τα πρότυπα οικογενειακών σχέσεων μεταβιβάζονται δια μέσου των γενεών και πώς αυτά τα πρότυπα επηρεάζουν τη λειτουργικότητα της οικογένειας στο παρόν. Κύριο ερευνητικό εργαλείο μας ήταν το αυτοαναφορικό Ερωτηματολόγιο Οικογενειακών Σχέσεων (PAFS -Q) των Bray, Williamson και Malone, ενώ το δείγμα αποτέλεσαν 144 ενήλικες (2η γενιά στο τριγενεαλογικό σύστημα) από τρεις πληθυσμιακά διαφορετικές ελληνικές περιοχές. Τα ευρήματα σε μεγάλο βαθμό επιβεβαίωσαν την υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης. Σύμφωνα με τις αυτοαναφορές των συμμετεχόντων διαπιστώθηκε ότι τα πρότυπα σχέσεων με τους γονείς τους μπορούσαν να προβλέψουν τα πρότυπα σχέσεων με τους συντρόφους και τα παιδιά τους, ενώ τα πρότυπα σχέσεων των ατόμων με τους συντρόφους τους μπορούσαν να προβλέψουν τα αντίστοιχα με τα παιδιά τους. Στη διαδικασία της μεταβίβασης ιδιαίτερα σημαντική βρέθηκε να είναι η επίδραση του αριθμού των στρεσογόνων γεγονότων στην οικογένεια, ενώ μικρή επίδραση καταγράφηκε από άλλες κοινωνικές παραμέτρους, όπως ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια, ο τόπος κατοικίας των ατόμων, το φύλο και το μορφωτικό τους επίπεδο. Τέ-

---

¹ Τμήμα Ψυχολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

λος, διαπιστώθηκε πως την υψηλή λειτουργικότητα της πυρηνικής οικογένειας των ατόμων μπορούσε να προβλέψει η οικειότητα με τους συντρόφους τους.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: διαγενεακά πρότυπα σχέσεων, διαγενεακή μεταβίβαση, προσωπική αυτονομία, οικειότητα, λειτουργικότητα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια στο χώρο της κλινικής ψυχολογίας το ενδιαφέρον ερευνητών και θεραπευτών φαίνεται να έχει στραφεί από το άτομο στις σχέσεις (Hawkins & Nestoros, 1997). Μέσα από αυτή τη στροφή αναδύθηκε η Διαγενεακή Οικογενειακή Συστημική Προσέγγιση, που προσέφερε ένα άκρως πρωτοποριακό πλαίσιο κατανόησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Η θεώρηση του ατόμου υπό το πρίσμα των διαγενεακών οικογενειακών σχέσεων έδωσε μία νέα διάσταση σε ό,τι παραδοσιακά γινόταν αντιληπτό ως «προβληματική συμπεριφορά», «ψυχοπαθολογία» ή «σωματική νόσος» (Andolfi, 2000· Κατάκη, 2003· Kerr & Bowen, 1988· McGoldrick & Gerson, 1999· Nichols & Schwartz, 1991).

Βάση για την απαρχή της μελέτης του ατόμου μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας από την οποία κατάγεται, αποτέλεσε η θεωρία του Bowen (1998) για τη διαφοροποίηση του εαυτού και για τη διαγενεακή μεταβίβαση του βαθμού διαφοροποίησης μέσω της διαδικασίας προβολής της οικογένειας. Η διαφοροποίηση του εαυτού, η ικανότητα του ατόμου να είναι ταυτόχρονα «μέσα και έξω» από το συναισθηματικό σύστημα της οικογένειας, αποτελεί για τον Bowen καθοριστική παράμετρο για τη δυνατότητά του ατόμου να αναπτύσσει στενές και συγχρόνως υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις και κατ' επέκταση για τη σωματική και ψυχική του υγεία (Bowen, 1998· Bray, Harvey & Williamson, 1987· Kerr & Bowen, 1988).

Αναλυτικά, για τον Bowen η λειτουργία ενός συναισθηματικού συστήματος αντικατοπτρίζει την αλληλεπίδραση ανάμεσα σε δύο αντισταθμιστικές δυνάμεις: την εξατομίκευση και τη συνένωση. Όταν το συναισθηματικό σύστημα της οικογένειας διαθέτει ευελιξία και επιτρέπει την εναλλαγή ανάμεσα στην εξατομίκευση και τη συνένωση, οι σχέσεις που διαμορφώνονται εξασφαλίζουν μεγαλύτερη λειτουργικότητα, αφού κάθε μέλος νιώθει αρκετά οικεία με τα υπόλοιπα μέλη, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί την αυτονομία του σε σχέση με εκείνα. Με τον όρο «Διαφοροποίηση του Εαυτού από το Συναισθηματικό Σύστημα της Οικογένειας» αποδίδεται ο ιδανικός αυτός τρόπος του «σχετίζεσθαι» (Bowen, 1998· Kerr, 1981· Kerr & Bowen, 1988).

Στον αντίποδα, ο Bowen εντοπίζει τα ανελαστικά συναισθηματικά συστήματα, τα μέλη των οποίων χαρακτηρίζονται από χαμηλή διαφοροποίηση του εαυτού. Τα άτομα αυτά παρουσιάζουν περιορισμένη αυτονομία, αυξημένη

τάση για συγχώνευση με τα υπόλοιπα μέλη και συναισθηματική αντιδραστικότητα απέναντί τους. Κάτω από συνθήκες χρόνιου ή έντονου άγχους, το οικογενειακό σύστημα που σχηματίζεται από την συμβίωση δύο μη διαφοροποιημένων συντρόφων, εγκλωβίζεται σε συγκεκριμένα πρότυπα συναισθηματικής λειτουργίας, που στόχο έχουν να προστατέψουν την ισορροπία του συστήματος από την ένταση. Κατά τον Bowen, τα συναισθηματικά πρότυπα που παγιώνονται μεταξύ δύο μη διαφοροποιημένων συντρόφων μπορεί να είναι τα εξής: α) οι δύο σύντροφοι διατηρούν κάποια απόσταση ανάμεσά τους ή έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους, β) ένας από τους δύο προσαρμόζει τη λειτουργία του, για να διατηρηθεί η συντροφική αρμονία και γ) και οι δύο απορροφούνται σε ένα κοινό θέμα (τριγωνοποίηση), όπως π.χ. στα παιδιά. Με την κατάχρηση αυτών των προτύπων συναισθηματικής λειτουργίας, αναπτύσσεται δυσλειτουργία στην αντίστοιχη περιοχή του συστήματος, με τη μορφή αποστασιοποιημένων ή συγκρουσιακών σχέσεων μεταξύ των συντρόφων, απώλειας της λειτουργικότητας σε έναν από τους δύο ή εμφάνισης προβλημάτων σε κάποιο από τα παιδιά, αντίστοιχα (Bowen, 1998· Kerr, 1981· Kerr & Bowen, 1988).

Στο μοντέλο του Bowen, διαφορές και ομοιότητες στη λειτουργικότητα των ατόμων από γενιά σε γενιά θεωρείται ότι καθρεφτίζουν μία προβλέψιμη διαγενεακή διαδικασία, κατά την οποία συναισθήματα και υποκειμενικά διαμορφωμένες αξίες μεταφέρονται μέσω των σχέσεων από γενιά σε γενιά (Kerr & Bowen, 1988). Αυτή η «Διαδικασία Μεταβίβασης Μέσω των Γενεών» (Multigenerational Transmission Process) στηρίζεται στο αξίωμα του θεωρητικού που θέλει τα άτομα να επιλέγουν συντρόφους με όμοιο με εκείνα βαθμό διαφοροποίησης. Με την ένωση των δύο συντρόφων διαμορφώνεται η συναισθηματική ατμόσφαιρα μέσα στην οποία τα νέα μέλη θα κληθούν να λειτουργήσουν και να αναπτύξουν το βαθμό διαφοροποίησής τους (Bowen, 1998· Kerr, 1981· Kerr & Bowen, 1988).

Εισηγούμενος τη «Διαδικασία Μεταβίβασης Μέσω των Γενεών» ο Bowen προσέδωσε μία νέα διάσταση στην κατανόηση της ψυχοπαθολογίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, μία ψυχική διαταραχή και κάθε συμπτωματική κατάσταση δεν αποτελεί υπόθεση ενός ατόμου, αλλά αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που οδηγεί σε ολοένα και χαμηλότερα επίπεδα διαφοροποίησης του εαυτού στη διάρκεια πολλών γενεών (Kerr & Bowen, 1988).

Ερευνητικά δεδομένα που ακολούθησαν τη διατύπωση της θεωρίας του Bowen επιβεβαιώνουν σε σημαντικό βαθμό τις υποθέσεις του σχετικά με τις διαγενεακές διεργασίες και την καταλυτική επίδραση του βαθμού διαφοροποίησης στη λειτουργικότητα ατόμων και συστημάτων.

Πιο αναλυτικά, το 2000 σε έρευνα της Skowron με 39 παντρεμένα ζευγάρια διαπιστώθηκε ότι εκείνα που παρουσίαζαν χαμηλότερη συναισθηματική

αντιδραστικότητα, μικρότερη απομάκρυνση ή συγχώνευση και μεγαλύτερη δυνατότητα για ανάληψη προσωπικής ευθύνης, βίωναν μεγαλύτερη ικανοποίηση από το γάμο τους. Αντίθετα, τα ζευγάρια που χαρακτηριζόταν από χαμηλή διαφοροποίηση, ανέφεραν περισσότερη δυσαρέσκεια. Η παράμετρος που μπορούσε να προβλέψει καλύτερα τη συντροφική σύγκρουση ήταν η συναισθηματική απομάκρυνση (Skowron, 2000). Σε προηγούμενη έρευνα τους με θέμα τη σχέση μεταξύ βαθμού διαφοροποίησης και ψυχικής υγείας, οι Skowron και Friedlander (1998) κατέδειξαν ότι η μικρή συναισθηματική απομάκρυνση, η χαμηλή συναισθηματική αντιδραστικότητα και η μεγαλύτερη διαφοροποίηση των ατόμων σχετίζονται με μικρότερο αριθμό συμπτωμάτων (Skowron & Friedlander, 1998· Στοιχεία από το review article του R. Charles, 2001).

Η σχέση της συναισθηματικής αντιδραστικότητας με την ψυχική καταπόνηση ήταν και το θέμα της έρευνας των Bartle-Haring, Rosen και Stith (2002). Από τα στοιχεία που έδωσαν 372 συμμετέχοντες φοιτητές, διαπιστώθηκε πως η συναισθηματική αντιδραστικότητα των ατόμων απέναντι στη μητέρα τους σχετιζόταν τόσο με τον αριθμό των στρεσογόνων γεγονότων όσο και με το βαθμό ψυχικής καταπόνησης που βίωναν, ενώ ο μεγάλος αριθμός στρεσογόνων γεγονότων αποτελούσε από μόνος του προβλεπτικό δείκτη ψυχοπαθολογίας (Bartle-Haring, Rosen & Stith, 2002).

Το 2001 οι Bell, Bell και Nakata σχεδίασαν μία διαπολιτισμική έρευνα για το φαινόμενο της τριγωνοποίησης με δείγμα οικογένειες Αμερικανών και Ιαπώνων εφήβων. Όπως διαπίστωσαν, η ανικανότητα των γονέων να χειριστούν τη μεταξύ τους διαφωνία ενδέχεται να οδηγήσει σε τριγωνοποίηση των εφήβων. Και στις δύο εθνικές ομάδες τα τριγωνοποιημένα αγόρια βρίσκονταν πιο συχνά στη θέση του «αποδιοπομπαίου τράγου», ενώ τα κορίτσια στο ρόλο του συμμάχου ή διαμεσολαβητή. Επιπρόσθετες αναλύσεις στο Αμερικανικό δείγμα έδειξαν πως η προσωπική ανάπτυξη του εφήβου επηρεάζεται από την τριγωνοποίηση. Η επίδραση φάνηκε να είναι μεγαλύτερη στα κορίτσια, επιβεβαιώνοντας την θεωρία που θέλει εκείνα να επηρεάζονται πιο πολύ από τις διαγενεακές διεργασίες (Bell, Bell & Nakata, 2001).

Διαπολιτισμική ήταν και η διαχρονική μελέτη των Bray, Adams, Getz και Baer (2001) με δείγμα 6522 εφήβους, στην οποία διαπιστώθηκε ότι η ενδοοικογενειακή σύγκρουση σχετιζόταν με αύξηση της χρήσης αλκοόλ από τους νέους, ενώ η ενδοοικογενειακή συνοχή και η εξατομίκευση με μείωση. Παρόμοια, η έρευνα των Kenney και Donaldson (1991) έδειξε ότι οι συγκρουσιακές σχέσεις των γονέων και η ύπαρξη άγχους γύρω από έναν ενδεχόμενο χωρισμό σχετίζονται με ψυχολογικά προβλήματα και δυσκολίες στην κοινωνική λειτουργικότητα των εφήβων. Αντίθετα, οι Larson και Wilson σε έρευνα που δημοσίευσαν το 1998 δεν ανίχνευσαν την ύπαρξη άμεσης ή έμμεσης σχέσης

ανάμεσα στην τριγωνοποίηση και στις επαγγελματικές δυσκολίες των νέων (στοιχεία από το review article του R. Charles, 2001).

Τέλος, σε ό,τι αφορά τον ερευνητικό έλεγχο της υπόθεσης του Bowen για την διαγενεακή μεταβίβαση, η μελέτη των Tuason και Friedlander (2000) με δείγμα 306 μέλη οικογενειών από τις Φιλιππίνες δεν υπήρξε ενισχυτική της υπόθεσης. Αν και η έννοια της διαφοροποίησης βρέθηκε να είναι σημαντική για αυτή την πληθυσμιακή ομάδα, τα δεδομένα δεν επιβεβαίωσαν ότι ο βαθμός διαφοροποίησης των γονέων σχετίζεται με εκείνον των παιδιών τους (Tuason & Friedlander, 2000).

Διαγενεακές σχέσεις και προσωπική αυτονομία στο οικογενειακό σύστημα

Βασιζόμενος στη θεωρία του Bowen και επηρεασμένος από τα διαγενεακά μοντέλα των Framo (1992) και Boszormenyi-Nagy (Boszormenyi-Nagy & Ulrich, 1981), ο Donald Williamson (1981, 1982) ανέπτυξε την έννοια της Προσωπικής Αυτονομίας μέσα στο Οικογενειακό Σύστημα (ΠΑΟΣ), την οποία πρότεινε ως ένα αναπτυξιακό έργο το οποίο εκτείνεται πέρα από τη διαδικασία διαφοροποίησης του εαυτού. Όρισε την Προσωπική Αυτονομία ως την ικανότητα του ατόμου να ελέγχει και να κατευθύνει τις σκέψεις και απόψεις του, να αναλαμβάνει την απόλυτη ευθύνη για τα γεγονότα της ζωής του, να συνάπτει οικειοθελώς στενές διαπροσωπικές σχέσεις και να συναναστρέφεται με τους γύρω του – συμπεριλαμβανομένων και των γονέων του- ως άτομο ισάξιο. Η Προσωπική Αυτονομία, που συνήθως αποκτάται μετά την τρίτη δεκαετία της ζωής του ατόμου, δεν είναι απλά ένα έργο ατομικό, αλλά ένα έργο συστημικό, βιοψυχοκοινωνικό και αναπτυξιακό, τόσο για το ενήλικο άτομο όσο και για την οικογένειά του. Η απόκτησή της προκύπτει στη διάρκεια του κύκλου ζωής της οικογένειας των τριών γενεών από μία αμφίδρομη, συν-εξελικτική διαπραγμάτευση των προτύπων των διαγενεακών σχέσεων που είχαν καθιερωθεί στο παρελθόν μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς. Με άλλα λόγια, η ΠΑΟΣ αναφέρεται στην επανασύνδεση του ατόμου με την οικογένεια καταγωγής του και στην αναζήτηση μέσα σ' αυτή μίας θέσης διαφορετικής σε σχέση με εκείνη που το άτομο κατείχε στο παρελθόν (Bray, Williamson, & Malone, 1984a & 1984b).

Πιο αναλυτικά, έννοιες-κλειδιά και συμπεριφορές που συντίθενται στην ΠΑΟΣ και προσδιορίζουν τις διαγενεακές σχέσεις του ατόμου με τους γονείς, τον σύντροφο και τα παιδιά του είναι: η εξατομίκευση (individuation), η συγχώνευση (fusion), η τριγωνοποίηση (triangulation), η οικειότητα (intimacy), η προσωπική αυτονομία (personal authority) & ο διαγενεακός εκφοβισμός (intergenerational intimidation) (Bray, Williamson & Malone, 1984a, 1984b).

Η «εξατομίκευση» αναφέρεται στο φαινόμενο της «διαφοροποίησης του εαυτού» και συναντάται σε ένα συνεχές, με τη συγχώνευση στον αντίθετο πόλο. Συνιστά τη διαδικασία κατά την οποία το άτομο διαφοροποιείται προοδευτικά από τα δίκτυα σχέσεων της πατρικής οικογένειας (Bray, Williamson & Malone, 1984a) και λειτουργεί με έναν αυτόνομο τρόπο στις σχέσεις, χωρίς να ελέγχεται ή να νιώθει ότι αναλαμβάνει σε υπέρμετρο βαθμό την ευθύνη για τους άλλους. Διαφέρει από τη συναισθηματική απόσταση, αφού παράλληλα με τη διατήρηση της αυτονομίας περιλαμβάνει και την έννοια της εγγύτητας (Bray, Harvey & Williamson, 1987· Lawson & Brossart, 2001). Αντίθετα, η «συγχώνευση» αναφέρεται στη μειωμένη αυτόνομη λειτουργία, στη μεγαλύτερη συναισθηματική αντιδραστικότητα και στην τάση για ανάληψη της ευθύνης από τους άλλους και αποφυγή της προσωπικής ευθύνης. Ο βαθμός συγχώνευσης αναπαριστά το μέγεθος της ανεπλήρους συναισθηματικής προσκόλλησης του ατόμου με την οικογένεια καταγωγής (Bray, Harvey & Williamson, 1987).

Η «τριγωνοποίηση» σχετίζεται με τη συγχώνευση, καθώς και οι δύο έννοιες υποδηλώνουν την έλλειψη διαφοροποίησης. Αναφέρεται όμως σε ένα συγκεκριμένο τύπο σχέσης ανάμεσα σε τρία άτομα, που βιώνεται ως πιεστική και στρεσογόννος τουλάχιστον από το ένα από αυτά (Bray, Williamson & Malone, 1984a).

Η «οικειότητα» συνδέεται με την εξατομίκευση και περιγράφει την εγγύτητα στη σχέση, στα πλαίσια της οποίας τα όρια του εαυτού παραμένουν σαφή. Η πρωτοβουλία για την επιδίωξη της εγγύτητας ή τον τερματισμό της εντοπίζεται στο ίδιο το άτομο, που συμμετέχει οικειοθελώς στη σχέση και διατηρεί μέσα σ' αυτή αυτόνομη στάση (Bray, Williamson & Malone, 1984a· Williamson, 1981, 1982).

Η Προσωπική Αυτονομία στο Οικογενειακό Σύστημα προτείνεται ως μία συνθετική, εξισορροπητική κατασκευή στην κληρονομούμενη ένταση ανάμεσα στη διαφοροποίηση και την οικειότητα - ένταση που αρχικά εμφανίζεται στην οικογένεια καταγωγής του ατόμου και στη συνέχεια αναδημιουργείται σε κάθε σημαντική για εκείνο σχέση. Η ΠΑΟΣ συνιστά ένα συνεχές, με την «προσωπική αυτονομία» να βρίσκεται στο ένα άκρο και το «διαγενεακό εκφοβισμό» στο άλλο. Κύριο στοιχείο της προσωπικής αυτονομίας θεωρείται η απόκτηση ψυχοκοινωνικής ισοτιμίας με την προηγούμενη γενιά μέσα από τον τερματισμό του διαγενεακού ιεραρχικού ορίου. Στον αντίθετο πόλο, ο διαγενεακός εκφοβισμός αναπαριστά την έλλειψη εξατομίκευσης και ενήλικης οικειότητας και την παρουσία διαγενεακής εξουσιαστικής ιεραρχίας ανάμεσα σε γονείς και παιδιά. Πηγάζει από τη φυσική και συναισθηματική εξάρτηση των ενήλικων ατόμων από τους γονείς τους και από το φόβο τους για απόσυρση της γονεϊκής υποστήριξης (Bray, Harvey & Williamson, 1987· Williamson, 1982).

Η ΠΑΟΣ λοιπόν αναφέρεται σε ένα πρότυπο συμπεριφοράς, χαρακτηριστικό ενός ατόμου που διαθέτει απαρτιωμένο εαυτό και ασκεί συνειδητό έλεγχο στην προσωπική του ζωή. Η ανάπτυξη της ΠΑΟΣ προϋποθέτει την επανασύνδεση του ατόμου με την οικογένεια καταγωγής του, αυτή τη φορά από μία διαφορετική θέση μέσα στο σύστημα (Bray, Williamson & Malone, 1984a, 1984b). Γι' αυτό το λόγο, κατά τον Williamson (1981, 1981) η επανασύνδεση αυτή δεν είναι εφικτή παρά μόνο εάν τα ενήλικα άτομα έχουν πραγματοποιήσει κάποια άλλα συγκεκριμένα «έργα ζωής». Ένα βασικό τέτοιο έργο είναι το να έχει έρθει το άτομο αντιμέτωπο με την τρίτη γενιά. Να έχει δηλαδή αποκτήσει δικά του παιδιά, ώστε να μπορεί να ταυτιστεί με τους γονείς του και να μην νιώθει πλέον εκείνο την ανάγκη για γονεϊκή φροντίδα.

Η μη ανάπτυξη της ΠΑΟΣ από τον ενήλικα που διανύει την τέταρτη δεκαετία της ζωής του, μαρτυρά μία δυσλειτουργική ιεραρχία στο διαγενεακό οικογενειακό σύστημα, με σοβαρές συνέπειες σε όλους τους τομείς δράσης του ατόμου (πυρηνική οικογένεια, επαγγελματικός χώρος, κοινωνικές σχέσεις κοκ.) (Bray, Williamson & Malone, 1984b). Συγκεκριμένα, οδηγεί σε μακροχρόνια συγχώνευση του ατόμου με τους γονείς του και σε τριγωνοποίησή του από εκείνους στα πλαίσια του γάμου τους (Bowen, 1998). Εάν το διαγενεακό αυτό σχήμα παραταθεί επαρκώς, τότε ανάλογα πρότυπα σχέσεων πιθανόν να μεταβιβαστούν στις επόμενες γενιές (Bray, Williamson & Malone, 1984b). Η τριγωνοποίηση και η συγχώνευση, μεταφερόμενες στη σχέση του ενήλικα με το σύντροφό του, μεταφράζονται στη λεγόμενη «κρίση ζεύγους». Κατ' επέκταση δυσκολίες ενδέχεται να εμφανιστούν και στην λειτουργικότητα της τρίτης γενιάς, εξαιτίας της αδυναμίας των δύο γονέων να θεσπίσουν σαφή όρια ανάμεσα σε εκείνους και τα παιδιά τους - αδυναμία που οφείλεται στη δυσλειτουργική ιεραρχία που συνδέει τους ίδιους με την πιο πάνω γενιά (Williamson, 1981).

Το μοντέλο του Williamson (1981, 1982) για την ΠΑΟΣ και τη σχέση της με την υψηλή λειτουργικότητα ατόμων και συστημάτων ενισχύεται σημαντικά από τα ευρήματα σχετικών ερευνών. Συγκεκριμένα, το 1987 οι Bray, Harvey και Williamson σε έρευνα με δείγμα 80 ενήλικα άτομα και θέμα την πιθανή συσχέτιση ανάμεσα στις διαγενεακές οικογενειακές σχέσεις και την σωματική υγεία, διαπίστωσαν ότι οι παράμετροι που αξιολογούν τις οικογενειακές διεργασίες ερμηνεύουν το 53% της διαφοράς στο βαθμό καταπόνησης της σωματικής υγείας. Ο μεγαλύτερος βαθμός εξατομίκευσης, οικειότητας και προσωπικής αυτονομίας σε συνδυασμό με το χαμηλότερο βαθμό τριγωνοποίησης και εκφοβισμού σχετίζονταν με μικρότερο αριθμό συμπτωμάτων. Από όλες τις διαγενεακές παραμέτρους, η διαγενεακή και η συντροφική οικειότητα αποδείχτηκαν λιγότερο ευαίσθητοι δείκτες πρόβλεψης της καταπόνησης της υγείας (Bray, Harvey & Williamson, 1987).

Οι ίδιοι ερευνητές σε μελέτη με δείγμα νεαρούς φοιτητές θέλησαν να ελέγξουν παράλληλα τη διαμεσολάβηση αγχογόνων παραγόντων στην κατάσταση υγείας των ατόμων. Η αρνητική συσχέτιση που κατέγραψαν ανάμεσα στην κλίμακα PAFS – QVC (Bray & Harvey, 1987) και στις κλίμακες αξιολόγησης άγχους, υποδηλώνει ότι η ανάπτυξη της ΠΑΟΣ συνδέεται με χαμηλότερο στρες και καλύτερη υγεία. Τα άτομα που διατηρούν την αυτονομία στις σχέσεις τους, φαίνεται να διαχειρίζονται αποτελεσματικότερα το άγχος και τις δύσκολες καταστάσεις. Από την ίδια έρευνα προέκυψε ακόμη ότι η επίδραση των οικογενειακών διεργασιών στην υγεία είναι διαφορετική από εκείνη των στρεσογόνων παραγόντων και άρα απαιτεί διαφορετική και ειδική αξιολόγηση (Bray, Harvey & Williamson, 1987· Harvey & Bray, 1991).

Το 2001 οι Wang και Crane επιχείρησαν να μελετήσουν σε 74 ζευγάρια τη σχέση ανάμεσα στην έλλειψη ικανοποίησης των συζύγων από το γάμο τους, στην τριγωνοποίηση των παιδιών και στην εμφάνιση καταθλιπτικής διάθεσης σε εκείνα. Από τα αποτελέσματα προέκυψε πως η τριγωνοποίηση συμβάλει και συντηρεί τις δυσλειτουργικές καταστάσεις στα παιδιά. Η βαθμολογία των παιδιών στην κλίμακα κατάθλιψης εμφάνισε αρνητική συσχέτιση με το βαθμό ικανοποίησης των ανδρών από το γάμο τους καθώς και με την αντίληψή τους για την ύπαρξη τριγωνοποίησης στην οικογένεια (Wang & Crane, 2001).

Σε ό,τι αφορά τη μεταβίβαση δια μέσου των γενεών των προτύπων σχέσεων που περιγράφονται από την ΠΑΟΣ, η έρευνα των Lawson και Brossart (2001) επιβεβαίωσε μερικώς την διαγενεακή υπόθεση. Οι ερευνητές με τη βοήθεια του PAFS-Q (Bray, Williamson & Malone, 1984a), διαπίστωσαν πως τα πρότυπα σχέσεων των ενηλίκων ατόμων με τους συντρόφους τους μπορούσαν να προβλεφθούν από τα πρότυπα σχέσεων με τους γονείς τους. Ακόμη βρέθηκε πως μεταβλητές που αναφέρονταν στη σχέση των ατόμων με τους γονείς και με τους συντρόφους τους λειτουργούσαν έως ένα σημείο προβλεπτικά για την τριγωνοποίηση στην πυρηνική οικογένεια των ατόμων. Αξιοσημείωτο ήταν, τέλος, το εύρημα ότι, κατά τη διαδικασία της μεταβίβασης, ο βαθμός εξατομίκευσης έχει πιο καταλυτικό ρόλο από την οικειότητα (Lawson & Brossart, 2001). Η μελέτη αυτή έρχεται να ενισχύσει τις διαπιστώσεις των Harvey, Curry και Bray (1991), οι οποίοι κατέδειξαν πως οι παράμετροι της εξατομίκευσης και της οικειότητας στις σχέσεις ενηλίκων ατόμων με τους γονείς και τους συντρόφους τους επηρέαζαν άμεσα και έμμεσα τα αντίστοιχα πρότυπα των παιδιών τους (Harvey, Curry & Bray, 1991).

Διαγενεακές σχέσεις στην ελληνική οικογένεια

Παρά την καθολικότητα των διαγενεακών εννοιών της θεωρίας του Bowen, τα ερευνητικά δεδομένα που ακολούθησαν τη διατύπωσή της, κατα-

δεικνύουν πως παράμετροι όπως ο πολιτισμός, οι κοινωνικές συνθήκες, το φύλο, η ηλικία κ.α. ενδέχεται να επηρεάζουν τον τρόπο που θα διαμορφωθούν σε ένα οικογενειακό σύστημα τα διαγενεακά πρότυπα σχέσεων (Bartle-Haring, Rosen & Stith, 2002· Bell, Bell & Nakata, 2001· Lawson & Brossart, 2001· Teyber, 1983· Wang & Crane, 2001). Στον ελληνικό χώρο, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει η οικογένεια –ως το πλέον σημαντικό υποστηρικτικό δίκτυο των ατόμων– και το ειδικό νόημα που αποδίδεται σε αυτή, καθιστούν αναγκαία την προσεκτική μεταφορά και ερμηνεία των διεθνών ερευνητικών δεδομένων αναφορικά με τις διαγενεακές διεργασίες.

Πιο αναλυτικά, η αντίληψη που έχει διαμορφωθεί στο πέρασ του χρόνου –και που ως ένα βαθμό εξακολουθεί να επικρατεί ακόμα– θέλει την ελληνική οικογένεια να είναι δομημένη πάνω σε παραδοσιακές αρχές και αξίες και να περικλείει στους κόλπους της τουλάχιστον τρεις γενεές. Κυρίαρχη θέση στη δομή της κατέχουν όχι μόνο οι δύο σύντροφοι και τα παιδιά τους αλλά και μέλη της προηγούμενης γενιάς, τα οποία εκπληρώνουν ρόλους άμεσης φροντίδας και υποστήριξης (Ζαφείρης, Ζαφείρη & Μουζακίτης, 1999).

Ωστόσο, οι σημαντικές κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στον ελληνικό χώρο τις τελευταίες δεκαετίες, δεν άφησαν ανεπηρέαστη τη δομή της ελληνικής οικογένειας και κατ' επέκταση τα δυναμικά και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών της και δια μέσου των γενεών (Ζαφείρης, Ζαφείρη & Μουζακίτης, 1999· Καβουνίδη, 1994· Κατάκη, 1998). Κατά την Κατάκη (1998), αποτέλεσμα των ραγδαίων αυτών εξελίξεων ήταν η ταχύτατη μετάβαση από την «παραδοσιακή οικογένεια», που βασίζεται στη συλλογικότητα, την αμοιβαιότητα και τις σχέσεις οικειότητας, προς την «πυρηνική οικογένεια», όπου κέντρο του συστήματος γίνεται το παιδί από το οποίο εξαρτώνται οι ενήλικες, και από εκεί στο «σύγχρονο ζευγάρι», που αναζητά τη χρυσή τομή ανάμεσα στην εξατομίκευση και την οικειότητα.

Οι γρήγοροι ρυθμοί μετάβασης από τη μία μορφή οικογένειας στην άλλη δεν άφησαν στα άτομα επαρκή περιθώρια για να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες, να αποσαφηνίσουν τις αξίες τους και εκ νέου να προσδιορίσουν τους ρόλους τους και τις μεταξύ τους σχέσεις. Έτσι, κατάλοιπα παραδοσιακών αξιών και αντιλήψεων, σύγχρονες τάσεις και ανικανοποίητες ανάγκες, σε συνδυασμό πάντα με τη συναισθηματική δυναμική των οικογενειακών μύθων, αλληλοδιαπλέκονται και επηρεάζουν τον τρόπο που διαμορφώνονται σε ένα οικογενειακό σύστημα οι σύγχρονες τριγενεολογικές σχέσεις (Ζαφείρης, Ζαφείρη & Μουζακίτης, 1999· Κατάκη, 1998).

Η ιδιαίτερη λοιπόν πορεία που η ελληνική οικογένεια έχει διαγράψει μέσα στο χρόνο, καθιστά ιδιαίτερης σημασίας το σχεδιασμό ειδικών μελετών –πάνω στη βάση της συστημικής προσέγγισης– για να διερευνηθούν οι διαγενεακές διεργασίες που αναπτύσσονται στους κόλπους της. Σκοπός της μελέ-

της που ακολουθεί είναι να διερευνηθεί στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας εάν και πώς τα πρότυπα οικογενειακών σχέσεων μεταβιβάζονται δια μέσου τριών γενεών και πώς αυτά τα πρότυπα επηρεάζουν τη λειτουργικότητα της οικογένειας που δημιουργείται από τα ενήλικα άτομα της δεύτερης γενιάς. Τα δεδομένα που θα συλλέξουμε για κάθε οικογενειακό σύστημα δεν θα προέρχονται από μέλη/εκπροσώπους και των τριών γενεών, αλλά από ενήλικα άτομα που στο τριγενεολογικό τους σύστημα εκπροσωπούν τη δεύτερη γενιά. Στην πράξη δηλαδή θα μελετήσουμε την «αντίληψη» που τα άτομα έχουν διαμορφώσει για τα πρότυπα σχέσεων που κυριαρχούν στην οικογένειά τους. Ο συγκεκριμένος ερευνητικός σχεδιασμός, μέσα από τον οποίο αναδύεται η υποκειμενική θεώρηση των οικογενειακών σχέσεων, βασίζεται στην άποψη του Bowen, σύμφωνα με την οποία η «αντίληψη» που τα ενήλικα άτομα έχουν σχηματίσει για την οικογένεια καταγωγής τους, είναι εκείνη που επηρεάζει στο μέλλον τις σχέσεις τους με τους γονείς τους και με τις επόμενες γενιές (Kerr & Bowen, 1988).

Συγκεκριμένα, πάνω στη βάση του διαγενεακού συστημικού μοντέλου θα ελεγχθούν οι ακόλουθες ερευνητικές υποθέσεις:

1. Από τις αυτοαναφορές των ατόμων για τις σχέσεις τους με τους γονείς τους αναμένεται να μπορούν να προβλεφθούν οι σχέσεις τους με τους συντρόφους τους και με τα μέλη της πυρηνικής οικογένειας που εκείνα έχουν δημιουργήσει. Ομοίως, από τις αυτοαναφορές των ατόμων για τις σχέσεις τους με τους συντρόφους τους αναμένεται να μπορούν να προβλεφθούν οι σχέσεις μεταξύ των μελών της «πυρηνικής» τους οικογένειας.
2. Τα άτομα που αντιλαμβάνονται να διαθέτουν υψηλότερη προσωπική αυτονομία στη σχέση τους με τους γονείς, τους συντρόφους και τα παιδιά τους, αναμένεται να αναφέρουν καλύτερη λειτουργικότητα της πυρηνικής τους οικογένειας.

Στον έλεγχο των δύο υποθέσεων εκτός από τις διαγενεακές μεταβλητές θα συμπεριληφθούν και παράμετροι όπως το φύλο των ατόμων, η ηλικία, το μορφωτικό τους επίπεδο, η καταγωγή και ο τόπος μόνιμης κατοικίας τους, η διάρκεια της συντροφικής τους σχέσης και ο αριθμός των παιδιών στην οικογένειά τους, καθώς οι παράγοντες αυτοί συμβάλλουν στη διαμόρφωση της δομής του οικογενειακού συστήματος και πιθανόν επηρεάζουν τον τρόπο που αναδύονται, μεταβιβάζονται και λειτουργούν οι διαγενεακές οικογενειακές σχέσεις. Επιπλέον, στη μελέτη της πρώτης υπόθεσης, θα ληφθεί υπόψη και ο παράγοντας «αριθμός στρεσογόνων γεγονότων», για να διαπιστωθούν πιθανές επιδράσεις στη διαδικασία της διαγενεακής μεταβίβασης.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Συμμετέχοντες στην Έρευνα

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 144 ενήλικα άτομα από το γενικό πληθυσμό. Από αυτά το 38,2% ήταν άνδρες ($n = 52$) και το 61,8% ($n = 89$) γυναίκες. Ο μέσος όρος ηλικίας για τους άνδρες ήταν τα 41,7 έτη ($SD = 6,22$) και για τις γυναίκες τα 38,3 έτη ($SD = 5,08$). Το 36,1% ($n = 52$) των συμμετεχόντων κατοικούσε στην Αθήνα, το 38,9% ($n = 56$) στο Ηράκλειο Κρήτης, ενώ το 25% ($n = 36$) διέμενε σε κάποιο από τα χωριά του Δήμου Γοργολαΐνης του νομού Ηρακλείου. Σε ό,τι αφορά το μορφωτικό επίπεδο, το 6,9% του δείγματος ήταν απόφοιτοι δημοτικού, το 15,3% απόφοιτοι γυμνασίου, το 47,2% απόφοιτοι λυκείου, το 15,3% είχαν πτυχίο ΑΕΙ ή ΤΕΙ, ενώ το 15,3% ανέφερε μεταπτυχιακές σπουδές.

Ερευνητικά Εργαλεία

Η αντίληψη των ατόμων για τις διαγενεακές οικογενειακές σχέσεις στο παρόν τριγενεολογικό οικογενειακό τους σύστημα εκτιμήθηκε με τη χρήση του Personal Authority in the Family System Questionnaire² (Bray, Williamson & Malone, 1984a, b). Το PAFS-Q είναι ένα εργαλείο αυτοαναφοράς για τη μέτρηση αλληλεπιδραστικών πτυχών της διαγενεακής οικογενειακής θεωρίας. Συγκεκριμένα, εκτιμά τη συμπεριφοριστική εκδήλωση της πολυσύνθετης έννοιας της ΠΑΟΣ. Αποτελείται από 132 θέματα που αξιολογούνται σε μία πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert και ομαδοποιούνται σε οκτώ μη αλληλοεπικαλυπτόμενες υποκλίμακες. Από τις σχετικές μελέτες προκύπτει πώς το παρόν ψυχομετρικό εργαλείο διαθέτει καλή εσωτερική συνοχή (.80 έως .95), αποδεκτή αξιοπιστία επαναχορήγησης (.75) και καλή διακριτική και συγκλίνουσα εγκυρότητα. Η εγκυρότητα κατασκευής του εκτιμήθηκε με παραγοντική ανάλυση που οδήγησε σε οκτώ υποκλίμακες, όμοιες με εκείνες που κατασκευάστηκαν εννοιολογικά από τους Bray, Williamson και Malone (Bray, Williamson & Malone, 1984a,b).

Οι 8 υποκλίμακες του PAFS-Q ομαδοποιούνται σε τρεις κατηγορίες. Πέντε υποκλίμακες αξιολογούν την αντίληψη των ατόμων για τα πρότυπα σχέσε-

---

² Το PAFS-Q κατασκευάστηκε για να παρέχει μία αυτοαναφορική μέτρηση των διαγενεακών οικογενειακών σχέσεων, όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από το κάθε μέλος της οικογένειας (Bray, Williamson & Malone, 1984a, b). Έτσι, στην παρούσα έρευνα όπου γίνεται λόγος για διαγενεακές σχέσεις ή πρότυπα σχέσεων στην ουσία πρόκειται για την *αντίληψη* των ατόμων αναφορικά με τις σχέσεις τους με τα υπόλοιπα μέλη του τριγενεολογικού οικογενειακού τους συστήματος.

ων με τους γονείς τους. Αυτές είναι: η Διαγενεακή Οικειότητα (Intergenerational Intimacy ININT) (π.χ. «Δείχνω ανοιχτά την τρυφερότητά μου προς τη μητέρα μου»), η Διαγενεακή Συγχώνευση / Εξατομίκευση (Intergenerational Fusion / Individuation INFUS) (π.χ. «Οι γονείς μου κάνουν πράγματα που με κάνουν να ντρέπομαι»), η Διαγενεακή Τριγωνοποίηση (Intergenerational Triangulation INTRI) (π.χ. «Όταν οι γονείς σας έχουν κάποιο πρόβλημα στο γάμο τους, πόσο υπεύθυνο θεωρείτε τον εαυτό σας να δώσει μία λύση;»), ο Διαγενεακός Εκφοβισμός (Intergenerational Intimidation INTIM) (π.χ. «Πόσο σημαντικό είναι για εσάς να ανταποκρίνεστε στις προσδοκίες του πατέρα σας σχετικά με τη δουλειά σας;») και η Προσωπική Αυτονομία (Personal Authority PERAUT) (π.χ. «Πόσο άνετα νιώθετε να συζητάτε με την μητέρα και τον πατέρα σας για τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική της/του ζωή;»). Τα πρότυπα σχέσεων των ατόμων με τους συντρόφους τους αξιολογούν δύο υποκλίμακες: η (TH) Συντροφική Οικειότητα (Spousal Intimacy SPINT) (π.χ. «Ο/η σύντροφός μου κι εγώ έχουμε μεταξύ μας αμοιβαίο σεβασμό») και η (TH) Συντροφική Συγχώνευση/Εξατομίκευση (Spousal Fusion/Individuation SPFUS) (π.χ. «Έχω ανάγκη την έγκριση του/της συντρόφου μου για τις ιδέες και τις αποφάσεις μου»). Τέλος, την αντίληψη των ατόμων για τα πρότυπα σχέσεων με τους συντρόφους και τα παιδιά τους εκτιμά η υποκλίμακα Τριγωνοποίηση στην Πυρηνική Οικογένεια (Nuclear Family triangulation NFTRI) (π.χ. «Πόσο συχνά επεμβαίνει ο/η σύζυγός σας στις διαφωνίες σας με τον γιο ή την κόρη σας;»). Και για τις οκτώ υποκλίμακες οι υψηλότερες βαθμολογίες καταδεικνύουν πιο υγιή πρότυπα σχέσεων (π.χ. μεγαλύτερη οικειότητα, μικρότερη συγχώνευση, μικρότερη τριγωνοποίηση).

Τέσσερις από τις οκτώ υποκλίμακες του PAFS-Q (INFUS, ININT, INTRI και NFTRI) έχουν μεταφραστεί στα ελληνικά και έχουν χρησιμοποιηθεί σε προηγούμενες έρευνες (Γκαντώνα, Στογιαννίδου & Τριλίβα, 2004· Triliva, 1990). Για την παρούσα έρευνα μεταφράστηκαν στα ελληνικά και οι άλλες κλίμακες, ενώ διατηρήθηκαν όπως είχαν οι τέσσερις μεταφρασμένες κλίμακες και η ελληνική απόδοση του τίτλου του εργαλείου. Η μετάφραση ελέγχθηκε από τους συνεργάτες της έρευνας.

Οι τιμές που κατά μέσο όρο έδωσαν στις επιμέρους κλίμακες οι μετέχοντες στην έρευνα μοιάζουν κατά πολύ με εκείνες που αναφέρονται στο εγχειρίδιο του εργαλείου και αφορούν στο γενικό πληθυσμό (Bray, Williamson & Malone, 1984a). Η εσωτερική συνοχή (coefficients alpha) για το παρόν δείγμα κυμάνθηκε από .68 έως .95, με εξαίρεση την κλίμακα PERAUT, για την οποία ο alpha υπολογίστηκε σε .31 και η οποία ως εκ τούτου έμεινε έξω από όλες τις στατιστικές αναλύσεις.

Από τους συμμετέχοντες ζητήθηκε επιπλέον απαντήσουν σε ερωτήσεις για τη δομή της οικογένειάς τους και να συμπληρώσουν ορισμένα δημογραφικά

τους στοιχεία, καθώς και ένα μη σταθμισμένο ερωτηματολόγιο, που κατασκευάστηκε από την ερευνήτρια με βάση τη σχετική βιβλιογραφία και θέμα τα στρεσογόνα γεγονότα που μία οικογένεια αντιμετωπίζει στη διάρκεια του κύκλου ζωής της. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν με ποια από τα 15 θέματα/γεγονότα του ερωτηματολογίου είχαν έρθει αντιμέτωποι στην πορεία ζωής της δικής τους πυρηνικής οικογένειας. Το εργαλείο αυτό χρησιμοποιήθηκε για να ελεγχθεί η επίδραση των στρεσογόνων καταστάσεων στην διαδικασία της διαγενεακής μεταβίβασης. Ακόμη, καθώς τα 12 από τα 15 θέματα αναφέρονται στις περιοχές της οικογένειας που κατά τον Bowen (1998) απορροφάται η έλλειψη διαφοροποίησης των συντρόφων, τα θέματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν και στον έλεγχο της δεύτερης ερευνητικής υπόθεσης για την εκτίμηση της λειτουργικότητας της πυρηνικής οικογένειας των ατόμων.

Ερευνητική Διαδικασία

Η προσέγγιση των ατόμων έγινε μέσα από δημοτικά σχολεία των τριών περιοχών, ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι συμμετέχοντες θα είναι γονείς και δεν θα διέρχονται ακραία στάδια του κύκλου ζωής της οικογένειας (π.χ. νέα ζευγάρια ή άτομα σε συνταξιοδότηση κοκ.). Το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των ατόμων επιχειρήθηκε να ελεγχθεί με τη συμμετοχή γονέων από το σύνολο των μαθητών μίας τάξης και με τη συμπτωματική επιλογή σχολικών μονάδων από πυκνοκατοικημένες περιοχές (και όχι από ελίτ ή υποβαθμισμένες περιοχές).

Σε κάθε παιδί δόθηκε ένα φάκελος για κάθε γονέα, που περιείχε: α) ένα ενημερωτικό σημείωμα για το σκοπό και τη φύση της έρευνας, το οποίο παρείχε οδηγίες στους συμμετέχοντες για τον τρόπο συμπλήρωσης του υλικού και υπογράμμιζε ότι η συμμετοχή ήταν προαιρετική και ότι θα διασφαλιζόταν το απόρρητο των στοιχείων τους, β) το έντυπο συμπλήρωσης των δημογραφικών στοιχείων και των γεγονότων ζωής και γ) την κλίμακα PAFS-Q.

Από τους 160 γονείς που προσεγγίσαμε στην Αθήνα, συμπληρωμένα ερωτηματολόγια επέστρεψαν οι 52 (32,5%). Από το Ηράκλειο, ανταποκρίθηκαν οι 56 από τους 164 γονείς (34,15%), ενώ από τα χωριά του δήμου Γοργολαϊνης συμμετείχαν τελικά οι 36 από τους 109 γονείς (33,03%). Συνολικά και για τις τρεις περιοχές, από τις 217 οικογένειες στις οποίες απευθυνθήκαμε, ανταποκρίθηκαν - με τον ένα τουλάχιστον γονέα να απαντά, οι 98 (45,16%), ενώ από τους 434 γονείς συμμετείχαν οι 144 (33,18%).³ Οι φάκελοι με ελλιπή στοιχεία δεν συμπεριλήφθησαν στη μελέτη.

³ Τα δεδομένα που προήλθαν από γονείς που αποτελούσαν ζευγάρια, αναλύθηκαν σαν να προέρχονταν από ανεξάρτητους ενήλικες, αφού αυτό που αξιολογήθηκε ήταν η «αντίληψη»

Πιθανές διαφορές μεταξύ των συμμετεχόντων των τριών περιοχών αναφορικά με την ηλικία τους, την οικονομική τους κατάσταση, το μορφωτικό τους επίπεδο, τον αριθμό των παιδιών στην οικογένεια και τη διάρκεια της συντροφικής τους σχέσης, πρόκειται να ελεγχθούν κατά την ανάλυση των δεδομένων.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Πριν τον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων, εξετάστηκε ο βαθμός συσχέτισης των διαφόρων μεταβλητών. Αρκετές από τις υποκλίμακες του PAFS-Q παρουσίασαν σημαντική συσχέτιση μεταξύ τους, αφού αξιολογούν αλληλοδιαπλεκόμενες θεωρητικές έννοιες. Κανένας από τους συντελεστές συσχέτισης δεν υπερέβη την οριακή τιμή του .70, και έτσι στις στατιστικές αναλύσεις συμπεριελήφθησαν όλες οι μεταβλητές. Κατά τις προκαταρκτικές αναλύσεις διαπιστώθηκε η ύπαρξη κάποιων ακραίων τιμών (outliers), που όμως δεν επηρέαζαν τα αποτελέσματα των αναλύσεων και διατηρήθηκαν στα δεδομένα.

1η Ερευνητική Υπόθεση: Διαγενεακή Μεταβίβαση

Για να ελεγχθεί η υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης, εάν δηλαδή από την αντίληψη των ατόμων για τη σχέση με τους γονείς τους μπορούν να προβλεφθούν τα πρότυπα των σχέσεων με τους συντρόφους (SPINT & SPFUS) και τα παιδιά τους (NFTRI) και εάν από την αντίληψη των ατόμων για τη σχέση με τους συντρόφους τους μπορούν να προβλεφθούν τα πρότυπα σχέσεων με τα παιδιά τους (NFTRI), έγιναν τέσσερις αναλύσεις βηματικής πολλαπλής παλινδρόμησης.

Στις τρεις πρώτες αναλύσεις, ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, ο τόπος κατοικίας, η καταγωγή, η διάρκεια της συντροφικής σχέσης, ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια, ο αριθμός των στρεσογόνων γεγονότων, καθώς και οι τιμές από τις διαγενεακές κλίμακες ININT, INFUS, INTRI και INTIM (κλίμακες που περιγράφουν τις σχέσεις ατόμων / γονέων). Όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές εισήχθησαν ταυτόχρονα στα τρία μοντέλα βηματικής παλινδρόμησης, καθένα από τα οποία

του κάθε ατόμου για τις σχέσεις στο δικό του τριγενεολογικό σύστημα. Εξάλλου σε αναλύσεις που έγιναν για τους σκοπούς άλλης μελέτης, διαπιστώθηκε πως στο δείγμα μας τα μέλη των πραγματικών ζευγαριών δεν παρουσιάζαν στατιστικά σημαντική ομοιότητα στις απαντήσεις τους στις κλίμακες, συγκρινόμενα με μέλη τυχαία κατασκευασμένων «ψευδο - ζεύγων» (Καραγιάννη & Χατήρα, 2005).

σχεδιάστηκε για να προβλέψει τη διακύμανση στις ακόλουθες εξαρτημένες μεταβλητές: SPINT (συντροφική οικειότητα), SPFUS (συντροφική συγχώνευση/εξατομίκευση) και NFTRI (τριγωνοποίηση στην πυρηνική οικογένεια). Στην τέταρτη ανάλυση, ως ανεξάρτητες μεταβλητές εισήχθησαν οι παραπάνω δημογραφικοί παράγοντες και οι διαγενεακές υποκλίμακες για τις συντροφικές σχέσεις (SPINT & SPFUS). Εξαρτημένη μεταβλητή στο τελευταίο μοντέλο ήταν η NFTRI.

Τα αποτελέσματα από τις τέσσερις αναλύσεις παρουσιάζονται στους πίνακες 1, 2, 3, και 4, όπου εμφανίζονται οι κυριότεροι στατιστικοί δείκτες μόνο για τις ανεξάρτητες μεταβλητές των οποίων η τιμή του δείκτη F ήταν στατιστικά σημαντική ($p < .05$) για να εισαχθεί στο μοντέλο.

Στο μοντέλο της Συντροφικής Οικειότητας, με τις διαγενεακές κλίμακες ως προβλεπτικούς παράγοντες, δύο συντελεστές παλινδρόμησης διέφεραν στατιστικά από το μηδέν και μαζί ήταν υπεύθυνες για το 18% της διακύμανσης του κριτηρίου της Συντροφικής Οικειότητας. Συγκεκριμένα, στη βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση πρώτος προστέθηκε ο αριθμός των στρεσογόνων γεγονότων, που είναι υπεύθυνος για το 16% της διακύμανσης ($F_{1,142} = 26,7$, $p < .000$), ενώ η INTIM προστέθηκε μετά κι ερμηνεύει άλλο ένα 3% ($F_{1,141} = 5,88$, $p < .017$). Τα αποτελέσματα δείχνουν πως με βάση τις αυτοαναφορές των ατόμων και έπειτα από έλεγχο της παραμέτρου «στρεσογόνα γεγονότα», τη μεγαλύτερη οικειότητα των συμμετεχόντων με τους συντρόφους τους μπορεί να προβλέψει η μεγαλύτερη οικειότητα με τους γονείς τους (πίν. 1).

Πίνακας 1. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για την Συντροφική Οικειότητα (SPINT)

A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
Στρεσογόνα Γεγονότα	0,15	0,15	-0,38
ININT	0,18	0,03	0,19

Στο μοντέλο της Συντροφικής Συγχώνευσης / Εξατομίκευσης με τις ίδιες μεταβλητές πρόβλεψης, οι συντελεστές που διέφεραν στατιστικά από το μηδέν ήταν τέσσερις και μαζί ερμήνευσαν το 18% της διακύμανσης του κριτηρίου. Πρώτος προστέθηκε ο παράγοντας INTIM, που ήταν υπεύθυνος για το 11% της διακύμανσης ($F_{1,142} = 19,49$, $p < .000$), δεύτερος ο «τόπος κατοικίας», που συνεισέφερε ένα 4% στο μοντέλο ($F_{1,141} = 5,76$, $p < .018$), τρίτος ο INFUS με συνεισφορά 3% ($F_{1,140} = 4,43$, $p < .037$) και τελευταίος ο παράγοντας φύλο, που ήταν υπεύθυνος για άλλο ένα 2% της διακύμανσης

στη Συντροφική Συγχώνευση ($F_{1,139} = 3,96, p < .049$). Τα στοιχεία αυτά μαρτυρούν ότι όσο πιο μικρή συγχώνευση και πιο χαμηλό διαγενεακό εκφοβισμό αναφέρουν τα άτομα στη σχέση με τους γονείς τους, τόσο μεγαλύτερη είναι η εξατομίκευση στη σχέση με το σύντροφό τους (πίν. 2). Καθώς οι κατηγορικές μεταβλητές «φύλο» και «τόπος κατοικίας» βρέθηκαν να είναι σημαντικοί προβλεπτικοί δείκτες, πιο κάτω θα γίνουν χωριστές αναλύσεις για κάθε επίπεδο των μεταβλητών αυτών.

Πίνακας 2. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για τη Συντροφική Συγχώνευση/Εξατομίκευση (SPFUS)

A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
Στρεσογόνα Γεγονότα	0,11	0,12	0,31
ININT	0,12	0,04	-0,19

Στο τρίτο μοντέλο, με κριτήριο την Τριγωνοποίηση στην πυρηνική οικογένεια και παράγοντες πρόβλεψης τα πρότυπα σχέσεων των ενηλίκων ατόμων με τους γονείς τους, προέκυψαν τέσσερις στατιστικά σημαντικοί συντελεστές, που μαζί ερμήνευαν το 19% της διακύμανσης του κριτηρίου. Πρώτη προστέθηκε η μεταβλητή «αριθμός στρεσογόνων γεγονότων» με συνεισφορά 9% ($F_{1,142} = 14,61, p < .000$), δεύτερη «ο αριθμός των παιδιών», που ήταν υπεύθυνη για άλλο ένα 5% της διακύμανσης στο μοντέλο ($F_{1,141} = 8,49, p < .004$), τρίτη η INTIM με συνεισφορά ένα 4% ($F_{1,140} = 5,95, p < .016$) και τέταρτη η ηλικία, που βρέθηκε να συμβάλει κατά 3% επιπλέον ($F_{1,142} = 5,03, p < .027$). Από αυτά προκύπτει ότι η μεγαλύτερη ηλικία των ατόμων και η αναφορά τους σε μεγαλύτερο αριθμό αγχογόνων γεγονότων, μεγαλύτερο αριθμό παιδιών στην οικογένεια και υψηλότερο διαγενεακό εκφοβισμό μπορούν να προβλέψουν τη μεγαλύτερη τριγωνοποίηση στην πυρηνική οικογένεια (πίν. 3).

Πίνακας 3. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για την Τριγωνοποίηση στην Πυρηνική Οικογένεια (NFTRI)

A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
Στρεσογόνα Γεγονότα	0,09	0,09	-0,30
Αριθμός Παιδιών	0,13	0,05	-0,23
INTIM	0,16	0,04	0,2
Ηλικία	0,19	0,03	-0,17

Στο τελευταίο μοντέλο ελέγχου της υπόθεσης της διαγενεακής μεταβίβασης, με παράγοντα πρόβλεψης τη συντροφική σχέση και κριτήριο την τριγωνοποίηση στην πυρηνική οικογένεια, καταδείχτηκαν τρεις συντελεστές παλινδρόμησης, που μαζί βρέθηκαν να ευθύνονται για το 18% της διακύμανσης του κριτηρίου. Πρώτος εισήχθη ο συντελεστής SPINT, που ήταν υπεύθυνος για το 11% της διακύμανσης ($F_{1,142} = 16,77, p < .000$). Δεύτερη εισήχθη η μεταβλητή «αριθμός παιδιών» με συνεισφορά στο μοντέλο ένα 5% ($F_{1,141} = 8,71, p < .040$) και τελευταίος ο αριθμός στρεσογόνων γεγονότων, που ερμήνευσε ένα 4% επιπλέον ($F_{1,140} = 6,52, p < .012$). Με βάση αυτά τα στοιχεία, τα άτομα αναμένεται να αναφέρουν μικρότερη τριγωνοποίηση στην πυρηνική οικογένεια, όταν η οικειότητα με τον σύντροφό τους είναι μεγαλύτερη και ο αριθμός των παιδιών και των αγχογόνων γεγονότων μικρότερος (πιν. 4).

Πίνακας 4. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Συντροφικών μεταβλητών πρόβλεψης για την Τριγωνοποίηση στην Πυρηνική Οικογένεια (NFTRI)

A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
SPINT	0,10	0,10	0,25
Αριθμός Παιδιών	0,15	0,05	-0,23
Στρεσογόνα Γεγονότα	0,18	0,04	-0,21

Στο σημείο αυτό, επειδή στο μοντέλο της Συντροφικής Συγχώνευσης διαπιστώθηκε σημαντική επίδραση των παραγόντων «φύλο» και «τόπος κατοικίας», θα διεξαχθεί ξεχωριστή ανάλυση για τους άνδρες και τις γυναίκες καθώς και για τους συμμετέχοντες των τριών διαφορετικών περιοχών.

Έτσι, με δείγμα μόνο τους άνδρες συμμετέχοντες, ανεξάρτητες μεταβλητές τους δημογραφικούς παράγοντες και τις κλίμακες για τη σχέση ατόμων / γονέων και κριτήριο πρόβλεψης τη Συντροφική Συγχώνευση, στο μοντέλο εισήχθη ένας συντελεστής παλινδρόμησης, η INFUS, που ήταν υπεύθυνη για το 15% της διακύμανσης του κριτηρίου ($F_{1,53} = 9,39, p < .003$) (πίν. 5). Στην αντίστοιχη ανάλυση για τις γυναίκες, στατιστικά σημαντικοί συντελεστές ήταν δύο και μαζί ερμήνευσαν το 18% της διακύμανσης στη Συντροφική Συγχώνευση. Πρώτη εισήχθη η INTIM, με 14% περίπου συνεισφορά ($F_{1,87} = 15,37, p < .000$) και δεύτερο το μορφωτικό επίπεδο, που ερμήνευσε άλλο ένα 5% ($F_{1,86} = 5,35, p < .023$) (πιν. 6). Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι για τους άνδρες η μεγαλύτερη συντροφική εξατομίκευση μπορεί να προβλεφθεί από τη

μεγαλύτερη διαγενεακή οικειότητα, ενώ για τις γυναίκες από το μικρότερο διαγενεακό εκφοβισμό και το υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης (ο δείκτης Kendall για τη συσχέτιση μορφωτικού επιπέδου γυναικών και SPFUS έχει τιμή .218, $p < .001$).

Πίνακας 5. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για την Συντροφική Συγχώνευση/Εξατομίκευση (SPFUS) για τους άνδρες συμμετέχοντες

A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
Στρεσογόνα Γεγονότα	0,09	0,09	-0,30
Αριθμός Παιδιών	0,13	0,05	-0,23
INTIM	0,16	0,04	0,2
Ηλικία	0,19	0,03	-0,17

Πίνακας 6. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για την Συντροφική Συγχώνευση/Εξατομίκευση (SPFUS) για τις γυναίκες συμμετέχουσες

A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
INTIM	0,14	0,15	3,58
Επίπεδο Μόρφωσης	0,18	0,05	2,31

Στο μοντέλο της Συντροφικής Συγχώνευσης και με δείγμα μόνο τους συμμετέχοντες κατοίκους της Αθήνας, στατιστικά σημαντικός συντελεστής ήταν η INTIM, που βρέθηκε υπεύθυνη για το 12% της διακύμανσης του κριτηρίου ($F_{1,50} = 7,09$, $p < .010$) (πίν. 7). Ο ίδιος συντελεστής εισήχθη στο μοντέλο βηματικής παλινδρόμησης κι όταν αναλύθηκαν τα δεδομένα των κατοίκων του χωριού (πίν. 9), με συνεισφορά επίσης ένα 12% ($F_{1,34} = 4,82$, $p < .035$). Για τους συμμετέχοντες από το Ηράκλειο στατιστικά σημαντικός συντελεστής βρέθηκε να είναι η INFUS, με συνεισφορά στο μοντέλο 7% ($F_{1,54} = 5,03$, $p < .029$) (πίν. 8). Τα δεδομένα από τις πιο πάνω αναλύσεις μαρτυρούν ότι για τους κατοίκους της Αθήνας και των χωριών η μικρότερη Συντροφική Συγχώνευση μπορεί να προβλεφθεί από τον μικρότερο διαγενεακό εκφοβισμό, ενώ για τους κατοίκους του Ηρακλείου από τη μικρότερη διαγενεακή συγχώνευση.

Πίνακας 7. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για την Συντροφική Συγχώνευση/Εξατομίκευση (SPFUS)

Για τους συμμετέχοντες από την Αθήνα			
A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
INTIM	0,11	0,12	0,35

Πίνακας 8. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για την Συντροφική Συγχώνευση/Εξατομίκευση (SPFUS)

Για τους συμμετέχοντες από το Ηράκλειο			
A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
INFUS	0,07	0,09	0,29

Πίνακας 9. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση Διαγενεακών μεταβλητών πρόβλεψης για την Συντροφική Συγχώνευση/Εξατομίκευση (SPFUS)

Για τους συμμετέχοντες από τα χωριά			
A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
INTIM	0,10	0,12	0,35

Συμπερασματικά, από τις αναλύσεις που έγιναν με βάση τις αυτοαναφορές των ατόμων, η υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης επιβεβαιώνεται σημαντικά. Τα τέσσερα μοντέλα πρόβλεψης εμφάνισαν ικανοποιητική ισχύ. Αξιοσημείωτο, εντούτοις, είναι ότι πέρα από την συμβολή των διαγενεακών διεργασιών, ιδιαίτερα σημαντική στη μεταβιβαστική διαδικασία φάνηκε να είναι η επίδραση του αριθμού των στρεσογόνων γεγονότων και άλλων μη διαγενεακών μεταβλητών, όπως το φύλο των ατόμων, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια.

2η Ερευνητική Υπόθεση: Επίδραση των Διαγενεακών Προτύπων Σχέσεων στη Λειτουργικότητα της Πυρηνικής Οικογένειας

Για να ελεγχθεί ο βαθμός στον οποίο τα διαγενεακά πρότυπα σχέσεων, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά από τα άτομα, μπορούν να προβλέψουν τη λειτουργικότητα στην πυρηνική τους οικογένεια, έγινε μία ανάλυση πολλαπλής βηματικής παλινδρόμησης. Ανεξάρτητες μεταβλητές στο μοντέλο ήταν το φύλο των ατόμων, η ηλικία, ο τόπος κατοικίας, η καταγωγή, το μορφωτικό επίπεδο, η διάρκεια της συντροφικής σχέσης, ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια καθώς και οι τιμές από όλες τις κλίμακες του PAFS-Q. Εξαρτημένη μεταβλητή ήταν η λειτουργικότητα στην πυρηνική οικογένεια, όπως περιγράφεται στη θεωρία του Bowen. Στην παρούσα έρευνα η λειτουργικότητα εκτιμήθηκε με τη βοήθεια του ερωτηματολογίου γεγονότων ζωής και συγκεκριμένα με βάση τον συνολικό αριθμό των αγχογόνων γεγονότων που η οικογένεια των ατόμων έχει αντιμετωπίσει στην πορεία του κύκλου ζωής της. Στην ανάλυση πήραμε υπόψη τα 12 από τα 15 θέματα του ερωτηματολογίου, τα οποία αναφέρονταν στις περιοχές της πυρηνικής οικογένειας, όπου κατά τον Bowen (1998) απορροφάται η ένταση από την έλλειψη διαφοροποίησης στο οικογενειακό σύστημα.

Στατιστικά σημαντικός συντελεστής αναδείχτηκε μόνο η SPINT, που ήταν υπεύθυνη για το 16% της διακύμανσης του κριτηρίου ($F_{1,142} = 28.55$, $p < .000$) (πίν. 10). Με βάση λοιπόν τις αυτοαναφορές των ατόμων, ο μικρότερος αριθμός στρεσογόνων γεγονότων και άρα η καλύτερη λειτουργικότητα στην πυρηνική οικογένεια, μπορούν να προβλεφθούν από την μεγαλύτερη οικειότητα των δύο συντρόφων.

Πίνακας 10. Βηματική πολλαπλή παλινδρόμηση μεταβλητών πρόβλεψης για τα Γεγονότα Ζωής στην Πυρηνική Οικογένεια

A.M.	Ad. R ²	R ² Change	Beta
SPINT	0,16	0,17	-0,41

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθούν, στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας και μέσα από τις αυτοαναφορές των συμμετεχόντων (ενήλικες εκπρόσωποι 2ης γενιάς), οι διαγενεακές οικογενειακές σχέσεις, ώστε να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο τα πρότυπα σχέσεων μεταβιβάζο-

νται διαμέσου των γενεών και επηρεάζουν τη λειτουργικότητα της οικογένειας που τα άτομα της δεύτερης γενιάς δημιουργούν. Τα ερευνητικά αποτελέσματα έρχονται σε σημαντικό βαθμό να επιβεβαιώσουν την υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης και την θεωρητική αρχή ότι οι υγιείς ενδοοικογενειακές σχέσεις δια μέσου των γενεών μπορούν να οδηγήσουν την πυρηνική οικογένεια σε μεγαλύτερη λειτουργικότητα στο παρόν.

Σε ό,τι αφορά στην υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης των προτύπων σχέσεων, και τα τέσσερα μοντέλα πρόβλεψης εμφάνισαν παρόμοια ισχύ (R2 από .18 έως .19). Πέρα από τις διαγενεακές μεταβλητές, σημαντική βρέθηκε να είναι η επίδραση και από άλλες παραμέτρους, όπως το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων, ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια και κυρίως ο αριθμός των στρεσογόνων γεγονότων. Αυτό καταδεικνύει την πολυπλοκότητα του πλαισίου των διαγενεακών οικογενειακών σχέσεων και τονίζει την αναγκαιότητα για έλεγχο αυτών των παραμέτρων κατά τη διαγενεακή μελέτη των σχέσεων (Lawson & Brossart, 2001).

Πιο αναλυτικά, τα δύο από τα τρία μοντέλα με μεταβλητές πρόβλεψης τις σχέσεις ενήλικων ατόμων – γονέων, ανέδειξαν άμεση μεταβίβαση των προτύπων από τη μία γενιά στην άλλη. Έτσι, τα άτομα που σύμφωνα με τις αναφορές τους έχουν αναπτύξει σχέσεις οικειότητας με τους γονείς τους, είναι συναισθηματικά κοντά τους αλλά διατηρούν ταυτόχρονα τα όρια του εαυτού τους, μπορούν να αναπαραγάγουν αυτό το μοντέλο και στη σχέση με το σύντροφό τους. Βέβαια, στη συντροφική σχέση η οικειότητα προσδιορίζεται κι απ' τον αριθμό των στρεσογόνων γεγονότων που τα άτομα έχουν αντιμετωπίσει στην κοινή τους ζωή. Όταν αυτά αυξάνουν σε αριθμό, η οικειότητα στο ζευγάρι αναμένεται να είναι μικρότερη. Η διαπίστωση αυτή ενισχύει τη θέση του Bowen, που θέλει το άγχος να εντείνει τη συναισθηματική αντιδραστικότητα και να οδηγεί τα άτομα σε συγχώνευση, σε βάρος της ικανότητάς τους να συνάπτουν σχέσεις οικειότητας ως ισότιμα μεταξύ τους (Kerr & Bowen, 1988).

Μελετώντας το πώς από την αντίληψη των ατόμων για τη σχέση με τους γονείς τους μπορεί να προβλεφθεί ο βαθμός εξατομίκευσής τους στη συντροφική σχέση, διαπιστώθηκε σημαντική επίδραση των παραμέτρων «φύλο» και «τόπος κατοικίας». Συγκεκριμένα, για τους άνδρες η αναφορά σε μεγαλύτερη εξατομίκευση στη σχέση με τους γονείς τους μπορούσε να προβλέψει τη μεγαλύτερη εξατομίκευση στη συντροφική σχέση. Αντίθετα, για τις γυναίκες η μεγαλύτερη εξατομίκευση στη σχέση με το σύντροφο φάνηκε να προσδιορίζεται από το χαμηλό διαγενεακό εκφοβισμό και το υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Η διαφορά αυτή πιθανόν να οφείλεται στις ιδιαίτερες διαδικασίες κοινωνικοποίησης, που ακολουθούνται για κάθε φύλο. Τα αγόρια ωθούνται προς την αυτονόμηση σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι τα κορίτσια, τα οποία συ-

χνά καθοδηγούνται να διατηρήσουν ισχυρή τη συναισθηματική εξάρτηση από την οικογένεια καταγωγής και να προσαρμόσουν τις επιλογές τους στις γονεϊκές επιθυμίες. Έτσι, ο επιτυχής επαναπροσδιορισμός των ιεραρχικών ορίων στη σχέση με τους γονείς, φαίνεται να αποτελεί για τις γυναίκες καταλυτικό παράγοντα στη διεκδίκηση της εξατομίκευσης και στη σχέση με το σύντροφο. Σε ανάλογα συμπεράσματα για τις ειδικές διαγενεακές διεργασίες που προσδιορίζουν την εξατομίκευση στη συντροφική σχέση για τα δύο φύλα οδηγούν και τα ερευνητικά αποτελέσματα των Lawson και Brossart (2001). Ωστόσο, στην δική μας έρευνα γίνεται περισσότερο καταφανής η παρεμβολή της κοινωνικής διάστασης και από την ανάδειξη του επιπέδου μόρφωσης ως καθοριστικού προβλεπτικού δείκτη στο μοντέλο για τις γυναίκες. Υποδηλώνεται έτσι πως οι γυναίκες που διαθέτουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης, μετέχουν στη συντροφική σχέση με αυξημένη αίσθηση αυτονομίας και διαφοροποίησης.

Παράλληλα, το μοντέλο της εξατομίκευσης στη συντροφική σχέση ήταν το μόνο που κατέδειξε επίδραση του παράγοντα «τόπος κατοικίας». Για τους κατοίκους της Αθήνας και των χωριών του νομού Ηρακλείου η εξατομίκευση στη σχέση με το σύντροφο μπορούσε να προβλεφθεί – και μάλιστα με την ίδια ισχύ – από το χαμηλό διαγενεακό εκφοβισμό. Για τους κατοίκους της πόλης του Ηρακλείου, όμως, προβλεπτική δύναμη είχε ο παράγοντας της διαγενεακής συγχώνευσης. Στο σημείο αυτό, με ιδιαίτερη προσοχή, μπορούμε να κάνουμε την ακόλουθη σκέψη: Για τους κατοίκους του χωριού, που πέρα από το στενό συναισθηματικό δεσμό είναι πιθανό να διατηρούν και επαγγελματική/οικονομική σχέση με την οικογένεια καταγωγής τους, είναι απαραίτητο για να επιτύχουν την αυτονομία στη σχέση με το σύντροφό τους να έχουν αποβάλει την ανάγκη για συναισθηματική υποστήριξη από την πατρική οικογένεια. Το ίδιο φαίνεται να συμβαίνει και με τους κατοίκους της Αθήνας, για διαφορετικούς ίσως λόγους. Ένα μεγάλο ποσοστό των Αθηναίων του δείγματός μας (62,3%) ζει μακριά από τον τόπο και την οικογένεια καταγωγής του. Εάν αυτή η «χωροταξική απόσταση» δεν συνοδεύεται από υψηλό βαθμό διαφοροποίησης των ατόμων, είναι δυνατό να έχει συνδυαστεί με αισθήματα ενοχής και οφειλής προς την πατρική οικογένεια. Αυτό ίσως να εξηγεί τον ιδιαίτερο ρόλο που διαδραματίζει για εκείνους η άρση του διαγενεακού εκφοβισμού. Αντίθετα, για τους κατοίκους του Ηρακλείου (η πλειοψηφία των οποίων μένει στην ίδια περιοχή και μπορεί να είναι σε συχνή επικοινωνία με την πατρική οικογένεια) είναι απαραίτητη η συναισθηματική απεμπλοκή από τους γονείς πριν τη διεκδίκηση αυτονομίας στη συντροφική σχέση.

Σε ό,τι αφορά τα μοντέλα τριγωνοποίησης στην πυρηνική οικογένεια, και στα δύο διαπιστώθηκε πως τα υγιή διαπροσωπικά πρότυπα μεταβιβάζονται δια μέσω των γενεών. Πέρα από τις διαγενεακές διεργασίες, σημαντική επί-

δραση στο βαθμό τριγωνοποίησης βρέθηκε να έχει ο αριθμός των παιδιών και των στρεσογόνων γεγονότων στο οικογενειακό σύστημα. Πιο ειδικά, για το μοντέλο τριγωνοποίησης με δείκτες πρόβλεψης την αντίληψη των ατόμων για τις σχέσεις με τους γονείς τους, διαπιστώθηκε πως οι υγιείς σχέσεις στην πυρηνική οικογένεια μπορούν να προβλεφθούν από το μικρό αριθμό στρεσογόνων γεγονότων, το μικρό αριθμό των παιδιών, το χαμηλό διαγενεακό εκφοβισμό και τη μικρότερη ηλικία των ατόμων. Η επίδραση των τριών πρώτων παραγόντων είναι σε συμφωνία με τη θεωρία του Bowen (Kerr & Bowen, 1988), που θέλει τα άτομα που δεν παρουσιάζουν συναισθηματική αντιδραστικότητα, να λειτουργούν πιο αποτελεσματικά στην οικογένεια και να μην εμπλέκουν τα παιδιά στην απορρόφηση της οικογενειακής έντασης (εδώ η τριγωνοποίηση με τη μορφή απόκτησης παιδιών για την εξομάλυνση της συζυγικής σχέσης). Ωστόσο μη αναμενόμενη σ' αυτή την ανάλυση ήταν η επίδραση του παράγοντα «ηλικία». Σε αντίθεση με το μοντέλο του Williamson (1981), που θέλει την ΠΑΟΣ να κατακτάται στην τέταρτη δεκαετία της ζωής του ατόμου, στην έρευνά μας η ηλικία δεν βρέθηκε να επηρεάζει καταλυτικά τις διαγενεακές διεργασίες, παρά μόνο σ' αυτό το σημείο και μάλιστα με τρόπο μη αναμενόμενο. Στα ίδια συμπεράσματα καταλήγει και η έρευνα των Lawson και Brossart (2001), γεγονός που μαρτυρά πως δεν πρόκειται για ένα τυχαίο εύρημα, αλλά για ένα στοιχείο που ίσως να συνδέεται με την εννοιολογική εγκυρότητα της συγκεκριμένης υποκλίμακας (NFTRI) και που απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση.

Σε συμφωνία με τα ευρήματα των Lawson και Brossart (2001) βρίσκονται και τα αποτελέσματα μας για το μοντέλο της τριγωνοποίησης με δείκτες πρόβλεψης τις ιδιότητες της συντροφικής σχέσης. Από τις αναλύσεις προέκυψε πως τα υγιή διαπροσωπικά πρότυπα στην πυρηνική οικογένεια μπορούν να προβλεφθούν από την υψηλή οικειότητα μεταξύ των συντρόφων, καθώς και από το μικρό αριθμό παιδιών και στρεσογόνων γεγονότων. Σύμφωνα άλλωστε με την τριγενεολογική θεωρία, τα άτομα που είναι ικανοποιημένα με το σύντροφό τους και βιώνουν χαμηλά επίπεδα άγχους, εμπλέκουν τα παιδιά τους λιγότερο στη συντροφική σχέση και υιοθετούν πιο λειτουργικά πρότυπα αλληλεπίδρασης με τους συντρόφους τους και με εκείνα. Αυτό που αναμενόταν αλλά δεν αναδείχθηκε στατιστικά, είναι η χαμηλή τριγωνοποίηση να μπορεί να προβλεφθεί κι από τη μεγαλύτερη εξατομίκευση των συντρόφων.

Η ιδιαίτερη επίδραση της συντροφικής οικειότητας στην λειτουργικότητα της πυρηνικής οικογένειας επιβεβαιώθηκε και κατά τον έλεγχο της δεύτερης ερευνητικής υπόθεσης. Χρησιμοποιώντας ένα ανεξάρτητο από το PAFS-Q εργαλείο, που αξιολογεί τη λειτουργικότητα της οικογένειας στη διάρκεια του κύκλου ζωής της, χωρίς να περιορίζεται στην έννοια της τριγωνοποίησης, και εισάγοντας όλες τις διαγενεακές παραμέτρους ως μεταβλητές πρόβλε-

ψης, μόνο η αυξημένη οικειότητα μεταξύ των συντρόφων ήταν σε θέση να προβλέψει την υψηλή λειτουργικότητα της οικογένειας.

Συμπερασματικά, η παρούσα έρευνα, που πραγματοποιήθηκε σε ελληνικό δείγμα, κατάφερε να επιβεβαιώσει σε μεγάλο βαθμό την υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης και της επίδρασης των διαγενεακών διεργασιών στην λειτουργικότητα της πυρηνικής οικογένειας. Αξιοσημείωτο εύρημα θεωρείται η ιδιαίτερη προβλεπτική ισχύς που βρέθηκε να έχει ο παράγοντας «αριθμός στρεσογόνων γεγονότων» στη διαμόρφωση των διαγενεακών σχέσεων. Στη θεωρία του Bowen η διαμόρφωση του συναισθηματικού περιβάλλοντος σε μία οικογένεια και ο βαθμός διαφοροποίησης των μελών της δεν εξαρτώνται μόνο από τα πρότυπα εγγύτητας και απόστασης που παρουσιάζουν οι γενεές, αλλά κι από το άγχος που το οικογενειακό σύστημα βιώνει και τη σημασία που αποδίδει σ' αυτό (Kerr & Bowen, 1988). Επιπλέον, η στατιστική ανάδειξη της επίδρασης άλλων παραμέτρων (φύλο, αριθμός παιδιών, μορφωτικό επίπεδο κ.ά.), έρχεται να επισημάνει την ανάγκη για την παράλληλη αξιολόγησή τους, αφού κάποιες από αυτές ενδέχεται να επηρεάζουν το βαθμό διαφοροποίησης των ατόμων και μακροπρόθεσμα το βασικό επίπεδο λειτουργίας τους.

Κατά το σχεδιασμό της συγκεκριμένης μελέτης, επιλέξαμε να συμπεριλάβουμε στο δείγμα ενήλικα άτομα από τρεις πληθυσμιακά διαφορετικές ελληνικές περιοχές, με το σκεπτικό πως οι ειδικές κοινωνικές συνθήκες κάθε περιοχής επιδρούν στη δομή της οικογένειας και ενδεχομένως και στη διαγενεακή διαμόρφωση των σχέσεων. Εντούτοις, τα δεδομένα που συλλέξαμε δεν μαρτυρούν την ύπαρξη διαφορών ούτε μεταξύ των ατόμων με διαφορετική καταγωγή ούτε μεταξύ των ατόμων με διαφορετικό τόπο κατοικίας (εκτός από μία μόνο περίπτωση). Παρά τις διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες που ίσως επικρατούν στις τρεις αυτές περιοχές, τα διαγενεακά πρότυπα σχέσεων παρουσιάζουν μία ομοιομορφία στον τρόπο που εμφανίζονται, μεταβιβάζονται και επηρεάζουν την οικογενειακή λειτουργικότητα.

Σημείο άξιο επισήμανσης, που διαφοροποιεί τα ευρήματά μας από εκείνα των διεθνών ερευνών (Bray, Harvey & Williamson, 1987· Lawson & Brossart, 2001) αφορά στις διαγενεακές διεργασίες με τη μεγαλύτερη ισχύ στη μεταβιβαστική διαδικασία. Έτσι, ενώ σε αντίστοιχη έρευνα των Lawson και Brossart (2001) οι διεργασίες που ξεχωρίζουν είναι εκείνες της εξατομίκευσης, του διαγενεακού εκφοβισμού και της προσωπικής αυτονομίας, στη δική μας έρευνα ιδιαίτερα ισχυρές αποδείχτηκαν οι παράμετροι του διαγενεακού εκφοβισμού και της διαγενεακής και συντροφικής οικειότητας. Επομένως, για τα ελληνικά δεδομένα μεγάλη σημασία διαδραματίζουν όχι μόνο διαγενεακές διεργασίες που αναφέρονται στην αυτονομία και την εξατομίκευση αλλά και διεργασίες που σχετίζονται με τη συνένωση και την οικειότητα.

Ερευνητικοί περιορισμοί και μεταφορά των ερευνητικών ευρημάτων στην κλινική πράξη

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει αρκετούς περιορισμούς, που καθιστούν αναγκαία την προσεκτική ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Πρωταρχικά, αν και στην έρευνα ανταποκρίθηκε το 45,16% των οικογενειών που προσεγγίσαμε – αποδεκτό ποσοστό για έρευνες στο γενικό πληθυσμό (Skowron, 2000· Teyber, 1983), δημιουργείται προβληματισμός ως προς τα ειδικά χαρακτηριστικά των ατόμων που επέλεξαν να απέχουν. Ενδεικτικά αναφέρεται πως μόλις το 2,1% του δείγματος δήλωνε διαζευγμένο, αριθμός εξαιρετικά χαμηλός για τα σύγχρονα ελληνικά δεδομένα.

Ακόμη, η μη ανεύρεση σημαντικών διαφορών μεταξύ των συμμετεχόντων με διαφορετική καταγωγή και διαφορετικό τόπο κατοικίας, πιθανόν να μην αναπαριστά μία πραγματική ομοιομορφία της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας, αλλά να οφείλεται στον συγκεκριμένο μεθοδολογικό σχεδιασμό. Με τη χρήση ερωτηματολογίου και κλειστού τύπου ερωτήσεων δύσκολα εξασφαλίζεται η συνολική θεώρηση δυναμικών και σύνθετων κοινωνικών φαινομένων, όπως η ανάδυση των διαγενεακών σχέσεων υπό τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες. Επομένως τα ευρήματα της συγκεκριμένης μελέτης θα πρέπει να αξιοποιηθούν μόνο σε συνδυασμό με ερευνητικά στοιχεία άλλης μορφής – ενδεχομένως μίας αντίστοιχης έρευνας πεδίου.

Σε ό,τι αφορά στο βασικό ερευνητικό εργαλείο μας, το PAFS-Q, η συμπεριφορά του στο παρόν δείγμα ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητική. Μόνο η υποκλίμακα της προσωπικής αυτονομίας (PERAUT) παρουσίασε χαμηλή εσωτερική συνοχή και έμεινε έξω από τις αναλύσεις. Τα θέματά της ενέχουν μία ιδιαιτερότητα και πιθανόν απαιτούν μεγαλύτερη τροποποίηση κατά τη μετάφραση, προκειμένου να «συλλάβουν» τον τρόπο εκδήλωσης της προσωπικής αυτονομίας στον ελληνικό πληθυσμό.

Τέλος, ένας από τους πλέον σημαντικούς περιορισμούς αυτής της ερευνητικής προσπάθειας, ήταν η χρήση του ερωτηματολογίου γεγονότων ζωής, καθώς δεν είχε προηγουμένως σταθμιστεί ή χρησιμοποιηθεί πιλοτικά σε άλλη μελέτη. Έτσι, η ερμηνεία των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις τιμές του συγκεκριμένου εργαλείου, απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή.

Στο βαθμό που οι παραπάνω περιορισμοί το επιτρέπουν, οι ερευνητικές μας διαπιστώσεις μπορούν να αξιοποιηθούν με αποτελεσματικότητα στην κλινική πράξη. Ειδικότερα, τα δεδομένα μας ενισχύουν τη θεωρητική ιδέα που θέλει τις δυσλειτουργικές καταστάσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι θεραπευτές (σωματικές και ψυχικές νόσοι, κρίση ζεύγους κ.α.), να διαμορφώνονται υπό την επίδραση των διαγενεακών οικογενειακών σχέσεων. Ως εκ τούτου, προσφέρουν ένα ευρύτερο πλαίσιο θεώρησης της αντιμε-

τώπισής τους, τονίζοντας τα έμμεσα αλλά ουσιαστικά αποτελέσματα που μπορούν να έχουν οι συνεδρίες με την οικογένεια καταγωγής των ατόμων.

Τέλος, η γενικότερη ερευνητική διαπίστωση ότι οι διαγενεακές οικογενειακές σχέσεις επηρεάζονται από πολλαπλούς παράγοντες (φύλο, ηλικία, αριθμός παιδιών, αριθμός στρεσογόνων γεγονότων), τονίζει την ανάγκη για ειδική και συστηματική διερεύνησή τους και καθιστά την κάθε οικογένεια μοναδική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Andolfi, M. (2000). *Il Colloquio Relazionale*. Roma: Collana Di Psicologia Relazionale.
- Bartle-Haring, S., Rosen, K. H., & Stith, S. M. (2002). Emotional Reactivity and Psychological Distress. *Journal of Adolescence Research*, 17, 568-585.
- Bell, L. G., Bell, D. C., & Nakata, Y. (2001). Triangulation and Adolescent Development in the U.S. and Japan. *Family Process*, 40, 173-187.
- Boszormenyi-Nagy, I., & Ulrich, D. N. (1981). *Contextual Family Therapy*. In A. S. Gurman & D. P. Knisker (Eds.), *Handbook of Family Therapy*. New York: Brunner/Mazel.
- Bowen, M. (1998). *Τρίγωνα στην Οικογένεια. Ανωνόμου. Για τη Διαφοροποίηση του Εαυτού*. (Ε. Γκίκα & Μ. Λεβή, μετάφρ., Κ. Χαραλαμπίκη, επιμ. μετάφρ.). 2η Έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Bray, J. H., Adams, G. J., Getz, G. J., & Baer, P. E. (2001). Developmental, Family and Ethnic Influences on Adolescent Alcohol Usage: A Grown Curve Approach. *Journal of Family Psychology*, 15, 301-314.
- Bray, J. H., & Harvey, D. M. (1987). *Intimacy and Individuation in Young Adults*. Development of the college student version of the Personal Authority in the Family System Questionnaire. Unpublished Manuscript.
- Bray, J. H., Harvey, D. M., & Williamson, D. S. (1987). Intergenerational Family Relationships: An Evaluation of Theory and Measurement. *Psychotherapy*, 24, 516-528.
- Bray, J. H., Williamson, D. S., & Malone, P. E. (1984a). *Manual for the Personal Authority in the Family System Questionnaire*. Houston: Houston Family Institute.
- Bray, J. H., Williamson, D. S., & Malone, P. E. (1984b). Personal Authority in the Family System: Development of a Questionnaire to Measure Personal Authority in Intergenerational Family Processes. *Journal of Marital and Family Therapy*, 10, 167-178.
- Charles, R. (2001). Is There Any Empirical Support for Bowen's Concepts of Differentiation of Self, Triangulation and Fusion? *The American Journal of*

- Family Therapy*, 29, 279-292.
- Γκαντώνα, Γ., Στογιαννίδου, Α., & Τριλίβα, Σ. (2004). *Σχέση μεταξύ της Αντίληψης για την Προσωπική Αυτονομία και της Προσαρμοστικότητας Φοιτητών Πανεπιστημίου*. Παρουσίαση στο 1ο Συνέδριο της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος. Θεσσαλονίκη, 3-5 Δεκεμβρίου.
- Ζαφείρης, Α. Γ., Ζαφείρη, Ε. Α., & Μουζακίτης, Χ. Μ. (1999). *Οικογενειακή Θεραπεία. Θεωρία και Πρακτικές Εφαρμογές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Framo, J. L. (1992). *Family of Origin Therapy*. An Intergenerational Approach. New York: Brunner/ Mazel.
- Harvey, D. M., & Bray, J. H. (1991). Evaluation of an Intergenerational Theory of Personal Development: Family Process Determinants of Psychological and Health Distress. *Journal of Family Psychology*, 4, 298-325.
- Harvey, D. M., Curry, C. J., & Bray, J. H. (1991). Individuation and Intimacy in Intergenerational Relationships and Health: Patterns Across Two Generations. *Journal of Family Psychology*, 5, 204-236.
- Hawkins, P., & Nestoros, J. (1997). *Psychotherapy*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Kenny, M. E., & Donaldson, G. A. (1991). Contributions of Parental Attachment and Family structure to the Social and Psychological Functioning of First Year College Students. *Journal of Counseling Psychology*, 38, 479-486.
- Kerr, M. E. (1981). Family Systems Theory and Therapy. In A. S. Gurman & D. P. Knisker (Eds.), *Handbook of Family Therapy*. New York: Brunner/Mazel.
- Kerr, M. E., & Bowen, M. (1988). *Family Evaluation*. New York: Norton.
- Καβουνίδη, Τ. (1994). *Οικογένεια και Εργασία στην Αθήνα*. Σειρά: Θεσμοί της Ελληνικής κοινωνίας. Έκδοση 8η. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Καραγιάννη, Ε. & Χατήρα, Κ. (2005). «Ομοιος Ομοίω Ζευγαρώνει. Μύθος ή Πραγματικότητα στη Συντροφική Σχέση;». Αναρτημένη ανακοίνωση στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Συστημικής Θεραπείας, 21-23 Οκτωβρίου 2005, Ηράκλειο.
- Κατάκη, Χ. (1998). *Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας* (8η έκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κατάκη, Χ. (2003). Το Συνθετικό Συστημικό Μοντέλο Θεραπείας ως Πρόταση Σύγκλισης. Στο Χ. Κατάκη & Α. Ανδρουτσοπούλου (επιμ. έκδ.), *Με Γόμα και Καθρέφτη. Εννιά Ιστορίες Συστημικής Ψυχοθεραπείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Lawson, D. M., & Brossart, D. (2001). Intergenerational Transmission:

- Individuation and Intimacy Across Three Generations. *Family Process*, 40, 429-442.
- McGoldrick, M., & Gerson, R. (1999). *Το Γενεόγραμμα. Εργαλείο Αξιολόγησης για την Οικογένεια*. (Α. Νίκα & Κ. Νικολάου, επιμ. μετάφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
- Nichols, M. P., & Schwartz, R. C. (1991). *Family Therapy. Concepts and Methods* (2nd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Skowron, E. A. (2000). The Role of Differentiation of Self in Marital Adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 229-237.
- Skowron, E. A., & Friedlander, M. L. (1998). The Differentiation of Self Inventory: Development and Initial Validation. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 235-246.
- Teyber, E. (1983). Structural Family Relations: Primary Dyadic Alliances and Adolescent Adjustment. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9, 89-99.
- Triliva, S. (1990). *Identity and Relatedness Within the Family of Origin in Urban and Rural Greece*. Unpublished Doctoral Dissertation. The Graduate School of Applied and Professional Psychology, Rutgers University.
- Tuason, M. T., & Friedlander, M. L. (2000). Do Parents' Differentiation Levels Predict Those of Their Adult Children? And Other Tests of Bowen Theory in Phillipine Sample. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 27-35.
- Wang, L., & Crane, D. R. (2001). The Relationship Between Marital Satisfaction, Marital Stability, Nuclear Family Triangulation and Childhood Depression. *The American Journal of Family Therapy*, 29, 337-347.
- Williamson, D. S. (1981). Personal Authority via Termination of the Intergenerational Hierarchical Boundary: A "New Stage" in the Family Life Cycle. *Journal of Marital and Family Therapy*, 7, 441-452.
- Williamson, D. C. (1982). Personal Authority in Family Experience via Termination of the Intergenerational Hierarchical Boundary: Part III – Personal Authority Defined and the Power of Play in the Change Process. *Journal of Marital and Family Therapy*, 8, 309-323.

Family Relationship Patterns Across Three Generations. Greek Adults» (2nd generation) Self-reports and Their Relationship with Their Family Functioning.

Karagianni Efstratia, Chatira Kalliopi & Simos Panagiotis

The aim of this study was to investigate in a Greek sample if and how the family relationship patterns transmit across generations and how these patterns affect current family functioning. Basis for this study was the Intergenerational Family System Theory. Our basic instrument was the self-reported Personal Authority in the Family System Questionnaire (PAFS-Q constructed by Bray, Williamson and Malone). One hundred forty four adults (2nd generation in the three generation system) from three Greek regions with difference in the number of their population participated in the research. Our findings provided a sufficient degree of support for the hypothesis of intergenerational transmission process, since they indicated that –according to participants’ self-reports– their relationship patterns with their parents could predict their relationship patterns with their spouses and their children, and that participants’ relationship patterns with their spouses could predict those with their children. In the transmission process particularly significant was the impact of the number of stressful events experienced by the family. A small impact was indicated by other social factors such as the number of children in the family, people’s place of residence, their sex and educational level. Finally, the findings suggested that spousal intimacy could predict good family functioning.

KEY WORDS: *intergenerational relationship patterns, intergenerational transmission process, personal authority, intimacy, functioning.*